

ТЭНГИД ВӘ
БИБЛИОГРАФИЯ

МЕШӘЛӘР ҺАГГЫНДА РОМАН

ЖАЗЫЧЫ Әнвәр Юсифовлу-нун «Азәрбајчан» журна-лында чың етдираны «Дүшмәнин дүшмәни» адлы романы Азәрбајчан мешәләри-нә һәсәр олунмушдыр. Мүәллиф бәх бәх бәх вә әһәгалә әсәриндә тәкчә мешә тәсәрурфатында чалышан адамлары, онларын арзуларыны, истәкларини, амәлләрини кәстәрмәклә кифа-јәтләймәсини, ејни заманда бир сыра марағлы проблемләр гәл-дәйришиш вә онлары һалл етмәјә чалышмышдыр. Романн ајры-ајры голлары, епизодлары, әһвалатлары, шахәли гол-булағ-лары бардыр. Бүтүн буналары бир нәгдәдә бирләндирән мешә-дир, онула алағәдәр олан мәс-әләләрдир.

Биләк Азәрбајчан мешәләри-ни, онун көзәлликләрини кәс-тәрмәк, фәдакар адамларын өчәлләрини, нилләрини чајландырмағ, тәһнәтә мәнәббәт һис-сәләрини ојатмағ јазычынын әсәс мақсәдләриндәндир. Романн бүтүн һадисә вә епизодлары ар-хасында вәтәндаш бир јазычы-нын өзүнү көрмәк, агрыјан, сә-вијән, кәдәрләнән, јүксәк ешгәтә јашајан гәлбнин дүјмағ олар. Мүәллиф узун мүддәт Азәрбај-чан мешәләрини көрмиш, өјрән-

миш вә әсәри јазмаға башла-мышдыр. Бу романдан габар онун мәтбуатда мешәләр һаг-гында мәғаләләрдә чыхыш етмә-си тәсәдүфи дејилди, буналарын инди јаранмиш бу марағлы әсәр үчүн аа ролу алмамышдыр.

«Дүшмәнин дүшмәни» ро-манында әсәс икки чөһә бардыр: мешәни сәван, онун инкишафы-на, көзәллијинә, кешиләнмә-синә чалышан, һәр чүр фәдакар-лыға һалыр олан, јорулмаз, мә-тин вә мәрд адамлар. Бир дө мешәни кәлир мәнәббәтнә чөв-ирән, ондан өз хейри үчүн исти-фада едән, буна көрә һәр чүр чинајәт төрәдән адамлар! Роман бу икки чөһәнин мүбаризәсини кешини өкс етдирир.

Јазычы бу икки чөһәнин адамларыны, мешәләрдә бағлы олан һадисәләри, епизодлары, әһвалатлары тәби, инандыры-чы вермәјә чалышмиш, буналары бүтүн индијәтләри, чатан-ликләри илә кәстәрмишдир. Би-ринчи чөһәдә дајанан адамла-рын фәдакарлығы, гәтијәти, мүбаризәлији, өз һагт иши у-рунда һәр чүр әһијәтә гәтләш-мәси романда кешин тәсвир едилмишдир. Мешәләрини ғы-рылмасы илә алағәдәр һадисә-ләр охучуда кәдәр һисси, гоәб һисси доғурур. Мүәллиф бу-

лары үрөк агрысы илә јазмыш-дыр. Бу бәхүк вә чидди сәһнин арадан гәлдирылмасы үчүн ке-дан мүбаризә әсәрдә һәм кешин, һәм дө марағлы верилмишдир. Рүстәм мүәллимин бир рајком катиби кими фәалијәти ғыса кәстәрмәсә дө, фәгәт романда бәхүк әһәмијәт кәсб едир. Мешә тәсәрурфатына бәсләнилән соғут мүнасибәти дүјан рајком катиби бәхүк бир мүшавирә ча-ғырмағы гәрәра алыр. Мүәл-лиф мүшавирәјә һазырлығы, онун кеирилмәсини, бурада һә-јәчәли чыхыш едән адамларын нитләрини кешин вермәкдән чакимәминдир. Рүстәм мүәл-лим дө бурада һәјәчәли, мә-әмулу нит сојлајыр. Мешәни бүтүн варлығы илә сәван, онун јолунда олумә кәтмәјә һалыр олан Гәдим Шаһеуаровлууну хатирәсини јад едилмәси тәсә-дүфи тәсвир бурахмыш. Јазычы романында Гәдим иншини вә бәшгә фәдакар мешәчиләрини һә-јәтини сәвә сәвә, мәнәббәтлә гәләмә алмышдыр.

Әддијә мүшавири Һүсүнү тәһнәгәт ишнә башламасы вә бунула алағәдәр үзә чыхан бир сыра әһвалатлар да мешә илә сых бағлыдыр. Бирричи мүгәс-сир рајон мешә тәсәрурфаты-нын рәиси Фәтәли Фәтуллајев-

дир. О, мешәдән анчағ өз мәи-фәти үчүн истифада едир, сәх-тә сәнәд дүзәлдди ағачлары ғы-рыр, Бүтүн буналар вә бәшгә әһвалатлар ашкар олдуғдан сонра, вичдан өзәби чәкмәк әвә-зинә о, јенә ишә әмәлләрдә јаш-најыр. Уғурлууну, онун арвады-ны тәкәләмәјә, рүсәј етмәјә чалышыр. Онун колхоә сәдри Мөһсүнлә көрүш епизоду романын көркин, марағлы, күчлү епизодларындан биридир.

Колхоә сәдри Мөһсүнү мү-әллиф һөрмәтлә гәләмә алмыш-дыр. Ону һәртәрифли тәби, бү-түн һөгәсәләри илә бирликдә вермәјә сәј етмишдир. Мөһ-сүн ағылды, тәдбирди, чамаа-тын гәјдинә гәлан, кәндин јүк-сәливинә чалышан бир әдәм-дир. Анчағ мешәләрини ғырыл-масында онун да күйәһи аз де-јил. Бу сәһнини кеч дө олса бәшгә дүшән Мөһсүн мешәнин дүшмәнләринә гәришә чох аман-сыз олар. Әнвәр Юсифовлу Мөһ-сүнү Совет һакимијәтинин или-нләриндәки фәалијәтини дө, онун бојранлы күлләрини, һәјә-чәлиарыны, төрәддүдләрини, иштирабларыны да тәби вермә-јә мүвәффәғ ола билмишдир.

Онун өз ғызы кими тәрбијә едиб бојутдуғу Күлхарын тәле-ји дө романда кешин өкс олун-

мушдыр. Күлхар ата-анасыны итирдидән сонра Мөһсүнү епиндә јашајыр, охурур, мүәл-лим олар, Уғурлу илә һәјат гу-рур. О, ишкүвар, көзүачы, хей-рхәһ вә нәчи бир гәдидир. Мүшавирәдәки чыхышы кәстә-рир ки, о, мешәни кеч дө бәш-галарындан аз сәвмир. Күлха-рын мешәдә тәһ-тәһә Шакирлә гәришләнмәси, онула әлбәјә-хә олмасы, Ајдынн, Бәкирин көмәјә кәлмәси вә бу епизодла бағлы дикәр һадисәләр марағла охунур. Шакир чинајәткәдир. Гәдими мешәдә өлдүрдүјүнү бә-лә етираф едир. Амансыз вә гәдәр Шакирин бәлә етирафы, мүәллифин инандырычы кәстәр-мәјә чалышмасына бахмајарағ бир гәдәр сүн'и тәсвир бағышла-ыр. Һүсүнү шәһәрдән һәким чағырмасы, Шакир Јахшылыг етмәси, бир нов ону олумдән гуртармасы, мөһә буна көрә дө Шакирин етирафы епизодла-рында инандырычылығ аздыр.

Романын он мүвәффәғијәтди гәйрәманларындан бири Уғур-лудур. Јазычы Уғурлуны мүсәбәт вә һөгәсә чәһәтләри илә, бир инсан кими бүтүн индијәтлә-ри илә кәстәрмишдир. Уғурлу чох фәдакар бир адамдыр. О, мешәләри үрөкдән сәвир, мешә-нин һәр гәриши онун үчүн доғ-мадыр, әлидир. Уғурлу пәчиб-дир, сәртдир, мешәләрини ғы-рылмасында күйәһи олмәсә да, буна гәришә мубәризә апармағда ачизлик кәстәрмишдир. Мүәл-

лиф онун әмәјини, мешәјә бағ-дылығлыгы, андә һәјәтиши, на-мүслү, дүз, тәһиз бир инсан ол-дугуну бәхүк һүсн-рәғбәтлә тәс-вир етмишдир. Баны бәзәрында Уғурлуни Гәчәһи оғлу Гәли илә көрүшмәси епизодунда, бәшгә бу кими епизодларда онун мә'нәви тәһизлији верил-мишдир.

Әнвәр Юсифовлу бүтүн диггә-тини мешәјә, онула алағәдәр дикәр мәсәләләрә вәсрә дө, бә-зән кәнар һадисә вә әһвалатла-ры да гәләмә алмышдыр. Буна-ларын бир чоху романын үмуми руһу илә сых бағлыдыр. Бә'ән епизодлар һаггында ишә буны демәк олмәз, Һүсүнлә антәһчи оғлан, онун Күлхарла сәвләнмә-си, олумү вә сәир епизодлар романда артык көрүнүр. Буналар өз-өздүјүндә марағлы олса да, әсәрләки һадисәләрдә бағлана билмир.

Мешә өз бир образ кими әсәрдә чалыдыр, тәби вә кө-зәл верилмишдир. Јазычы бүтүн гуәвәсини мешәнин көзәлли-кләрини өкс етдирмәјә инәлт-миш вә романын бир чох сәһи-фәләриндә буна мүвәффәғ ола билмишдир.

Әминик ки, «Дүшмәнин дүшмәни» романы мешәчиләрини һәјәтиндән бәһс едән марағлы бир әсәр кими охучуларымызды да диггәтини чәлб едәчәкдир.

Т. МАҢМУД.